

ВОКАЛЬНО-ХОРОВЕ ВИКОНАВСТВО ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Ярошевська Л.В.

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

У статті доведена актуальність питання щодо формування національної свідомості майбутнього вчителя музичного мистецтва у ВНЗ, ціннісного ставлення особистості до суспільства і держави. Розкрито позитивний вплив народної пісні, духовного співу, пісень військово-патріотичного спрямування на формування національної свідомості студентської молоді на заняттях з вокально-хорового виконавства. Охарактеризовано моральну, естетичну, громадянсько-патріотичну, виховну сутність даних творів. Показано їх сприяння психофізіологічному, емоційному, інтелектуальному розвитку студентів. Доведено вагомим місце програмного репертуару, який впливає на формування естетичного смаку, творчого практичного досвіду студентської молоді, на розуміння ними можливостей і особливостей вокально-хорового виконавства.

Ключові слова: вокально-хорове виконавство, національна свідомість, патріотичне виховання, духовність, моральність, традиції, хоровий спів, освіта.

Постановка проблеми. Протягом багатьох століть вітчизняна хорова педагогіка та культура накопичувала у собі духовні цінності українського народу. Історією доведено, що за певної орієнтованості та збільшення частки хорового співу у музично-педагогічному та культурному просторі суспільства можна досягти суттєвих результатів щодо виховання не тільки музично-естетичних смаків слухачької аудиторії, але й в першу чергу формування морально-етичних орієнтирів соціуму. Тому, поряд із дослідженням суто спеціальних, професійних питань вокально-хорового виконавства, перед педагогами, митцями і науковцями постають проблеми соціального функціонування хорової культури й педагогіки у сучасних умовах.

Глибока та всебічна модернізація української освіти, спрямована на довгострокову перспективу й націлена на визначення пріоритетів в освіті і вихованні молодого покоління, передбачає рішення важливих задач, які пов'язані з посиленням роботи щодо морально-етичного та патріотичного виховання; удосконалення виховної роботи щодо подолання негативних проявів у молодіжному середовищі. На початку нового тисячоліття осягнення культурних норм і цінностей, звичаїв, тра-

дицій, мови, рідної культури, що приводять до становлення духовно-особистісних якостей людини та відповідають гуманістичним запитам суспільства, усвідомлюється як гостра необхідність.

Національна доктрина зазначає, що наша освіта базується на культурно-історичних надбаннях українського народу, його традиціях та духовності. Ми повинні повернути повагу до цінностей нашого народу, повною мірою використовувати величезний морально-духовний, виховний потенціал української музичної спадщини. У процесі «споживання» витворів мистецтва відбувається становлення особистості, у якому отримують вираз найважливіші соціальні риси, що включають в себе систему зацікавлень та установок. Розвиток і вдосконалення особистості може призвести до якісних змін соціальних умов життя, формування нової культури, благоустрою суспільства.

Введення людини до світу хорової культури набуває особливого значення, адже через неї закладаються основи культурного самовизначення, взаємовідносин людини і суспільства. Осягнення хорового мистецтва є одним з можливих шляхів вивчення культури свого народу, з чого й починається формування всебічно розвинутої

особистості як найважливішої умови соціально-го становлення й самовизначення індивіда. Саме це і є причиною необхідності осмислення вокально-хорового мистецтва як культурно-історичного та педагогічного феномену на життєдіяльність українського суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема виховання творчої молоді в процесі відродження української держави привертає увагу широкого кола педагогів. Вона, в першу чергу, є актуальною тому, що останнім часом людина як творчий суб'єкт ставиться в епіцентрі суспільного життя на всіх рівнях його функціонування, особливо в той період, коли цей суб'єкт досягає свого удосконалення. Творчий розвиток особистості завжди був у центрі уваги провідних педагогів-науковців України. Це питання порушували у своїх працях О. Рудницька, Л. Масол, Л. Хлебнікова, О. Ростовський, Л. Беземчук та інші засобами музично-теоретичних дисциплін, переважно в процесі аудиторної роботи, оскільки тут спрацьовує безпосередній контакт майстра-педагога зі своїми вихованцями.

Теоретичну основу досвіду складають ґрунтовні дослідження психологів музикознавців, мистецтвознавців, музикантів, педагогів, хормейстерів (Серед них: О. Апраксина, Б. Астаф'єв, О. Гембіцька, Н. Гродзенська, О. Домрина, Г. Ільїна, О. Костюк, В. Медушевський, Б. Мейлах, І. Мусін, Г. Нікітіна, Т. Ригіна, Б. Теплов, В. Усачова, В. Шацька та ін.). Громадянському та патріотичному вихованню багато уваги надавали українські мислителі: М. Драгоманов, М. Костомаров, П. Куліш, Т. Шевченко, П. Мирний.

На теперішній час існує багато теоретичних здобутків, на яких базується патріотичне виховання молоді. Його розробляли такі українські вчені, як Н. Бібік, Л. Ващенко, З. Жигаль, А. Ковбасюк, О. Локшина, Т. Медвідь, О. Овчарук, О. Пошетун, О. Сможанік, Г. Стець та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Новітні державні документи про освіту відносять питання реформування сучасної освіти до основних напрямів державотворення, спрямованих на виховання та розвиток майбутньої нації. Вивчення наукових джерел, чинних документів свідчить, що зміст освіти повинен базуватися на основі національних культурно-духовних цінностей. Звідси випливає посилення функцій національного виховання як органічної складової освіти, спрямованої на формування у студентів національних світоглядних позицій, переконань, поглядів на ґрунті вітчизняної пісенної культури – одного з найцінніших надбань народу за багатовікову історію.

Формулювання цілей статті. Патріотизм виявляється в прагненні людей мислити і діяти в інтересах свого народу, орієнтуючись на його ідеали. Для цього необхідно знати і розуміти основні віхи в історії своєї Вітчизни. Виховання свідомого громадянина починається із засвоєння дітьми духовних надбань своєї нації. Успіх у навчально-виховній роботі – це оволодіння культурою народу, пізнання його самобутнього національного характеру, практичного продовження культурно-історичних традицій, звичаїв, обрядів.

Становлення громадянина, патріота відбувається з дитинства. Саме в цей період дитина

отримує засади майбутньої свідомості, характеру поведінки, паростки українця. З дорослішанням дитина вбирає в міру свого розуміння те, чим живе сім'я, родина, народ України, поступово формується як громадянин, патріот своєї країни.

Наші студенти – майбутні держави, від їхнього духовного і фізичного розвитку, знань, умінь залежатиме, якою буде Україна завтра. Кожен з нас, хто причетний до виховання, повинен весь час пам'ятати, що, виховуючи й навчаючи студентську молодь, ми готуємо їх до майбутнього внаслідок засвоєння змісту суспільного життя: культури, моралі, праці, наукових і правових знань, національних традицій і звичаїв. Тому необхідним є залучення майбутніх вчителів музичного мистецтва до різних форм творчої та суспільно корисної діяльності, зокрема: пізнавальної, трудової, художньо-естетичної, спортивної, краєзнавчої, культурної та екологічної.

Виклад основного матеріалу. Головним завданням музичного, зокрема вокально-хорового виховання є вплив через музику на весь духовний світ молоді, які в майбутньому зможуть розвинути чутливість до цього виду мистецтва у своїх учнів, ввести їх у світ добра і краси, відкрити в музиці животворне джерело людських почуттів і переживань.

Вокально-хорове мистецтво – неповторне багатство духовної культури народу – не тільки цінний спадок минулого, але і джерело розвитку сучасної музичної культури. Завдання активізації творчої діяльності в системі професійної підготовки актуальні і складні. Труднощі в їх вирішенні обумовлені самим характером керування творчою діяльністю, яка об'єктивно повинна мати опосередкований характер. Потрібно шукати шляхи, які б стимулювали творчі пошуки студентів, активізували їх творчу енергію в подальшій роботі як вчителя музичного мистецтва.

У процесі навчання співу порушуються численні проблеми, які необхідні для естетичного розвитку людини: розширення музичного світогляду, формування музичного і художнього смаку, виховання зацікавленого і підготовленого слухача, збагачення і розвиток емоційної сфери, розвиток музичних здібностей.

Музична культура, моральність молоді формується в процесі активної музичної діяльності. На думку І. В. Гете, нота по праву повинна посісти таке ж місце в навчанні, як літера і цифра, оскільки літера є засобом спілкування, цифра необхідна для мислення, а нота потрібна для Серця, тобто для духовного збагачення особистості, без якого гармонійний її розвиток не можна вважати повноцінним.

Найбільш активною, діючою та доступною формою музичного навчання та виховання майбутнього вчителя музичного мистецтва є вивчення дисципліни вокально-хорове виконавство, для якої характерна особлива емоційна атмосфера, тому, що музика – це «мова почуттів». Виконуючи музичний твір, студенти активно висловлюють свої настрої, враження, своє відношення до оточуючого світу. Крім цього, хоровий спів сприяє розвитку співацької культури молоді, їхньому загальному і музичному розвитку, становленню світогляду, вихованню духовного світу, формуванню майбутньої особистості.

З давніх-давен в Україні існують надзвичайно ефективні, глибокі і цікаві традиції хорової культури, які закладені в основу музичного виховання особистості. Хоровий спів виховує естетичні якості людини, що впливають на її моральні риси й психіку. Цієї думки дотримувалися, окрім відомих педагогів-методистів (Д. Зарін, З. Жофчак, С. Миропольський, О. Раввінов, Л. Хлебнікова та ін.), славетні українські композитори – М. Вериківський, В. Верховинець, П. Козицький, О. Кошиць, М. Лисенко, М. Леонтович, Я. Степовий, К. Стеценко.

Вокально-хорова музика здавна була найбільш дієвим чинником самозбереження національних музичних традицій. Хоровий жанр, як жоден інший, завдяки глибоким кореням, міцним традиціям, завжди перебував у полі зору композиторів та виконавців. Хорове мистецтво – це неповторне багатство духовної культури українського народу, не тільки найдорожча спадщина минулого, але і джерело розвитку сучасної музичної культури, бо хоровий спів є національною традицією.

Хоровий спів – найбільш доступний вид мистецтва, масова форма активного залучення студентів до музики. Співати здатна кожна людина. Спів є для неї природним засобом вираження естетичних потреб та почуттів. Щоб навчити студентську молодь мистецтву, необхідно залучати їх до безпосередньої участі в творчості. Співаючи в хорі, вони вдосконалюють музичні та вокальні здібності, розвивають високі духовні та естетичні почуття, емоційну культуру, громадянське мислення і патріотизм, активізують навчально-пізнавальну діяльність в галузі вокально-хорового мистецтва.

Головною метою викладання дисципліни вокально-хорове виконавство є розвиток музикальності, формування музичної культури, духовне збагачення особистості. Під час індивідуальних та практичних занять у майбутніх вчителів музичного мистецтва формуються та вдосконалюються: 1) вокально-хорові навички: правильний, красивий спів, співоче дихання, мелодичний і гармонічний звук, точна інтонація, вокальний слух, відчуття ансамблю та інше; 2) навички технічної і виконавчої роботи над репертуаром; 3) загально-музичні якості: світогляд, художній смак, почуття відповідальності з позиції учасника хорового колективу, вимогливість до себе і до інших, дисциплінованість.

Основу духовного виховання студентів складають базові національні цінності, джерелами яких для кожного є Батьківщина, народ, сім'я, творча праця, мистецтво, наука, релігія, природа тощо. Головне питання – це репертуар, який має великий вплив на особистість. Правильно, з точки зору художньої цінності, цікаво, різнобічно в стилістичному відношенні, підібраний репертуар активно впливає на формування естетичного смаку студентської молоді, їх творчого практичного досвіду, на розуміння ними можливостей і особливостей вокально-хорового виконавства. Зміст

пісенного репертуару повинен бути націлений на розвиток у студентів позитивного відношення до навколишнього світу через пізнання ними емоційно – морального змісту кожного музичного твору, через формування особистісної оцінки музики, яку виконують. Як справедливо зауважив К. К. Пігров, «тільки ті твори, які подобаються, з більшою охотою і скоріше вивчаються» [7, с. 134]. Позитивна емоційна реакція особливо добре впливає на повноцінне сприйняття музики.

Висновки і пропозиції. Як свідчить історичний досвід, без держави немає нації, немає мови, йдуть у небуття культура, історія, традиції. Щоб зберегти державу, в тому числі і націю, слід актуалізувати проблему патріотичного виховання. З погляду на це формування національної свідомості є найважливішим у розбудові нової незалежної України, у духовному становленні суспільства, у формуванні високої етики міжнародних відносин.

Дисципліна вокально-хорове виконавство у ВНЗ як засіб формування національної свідомості майбутніх вчителів музичного мистецтва є могутнім стимулом у духовно-моральному становленні студентської молоді. Вивченню патріотичної музики (українських народних пісень, творів вітчизняних композиторів-класиків, пісень сучасних українських авторів), а також вокально-хорових творів військової тематики відводиться дуже велика роль. Це є важливим засобом формування особистісних якостей людини, її духовного світу, вчить доброзичливості, співчуття, любові, сприяє збагаченню життєвого досвіду студентів спеціальності музичне мистецтво.

Безумовно, патріотичне виховання, формування національної свідомості підрастаючого покоління – запорука стабільного розвитку країни в майбутньому. Любов до Батьківщини стає силою духу тільки тоді, коли у людини збережені в свідомості образи, які пов'язані з рідним краєм, мовою, коли з'являється почуття гордості від того, що все це – твоя Батьківщина. Але залучити студентів до мистецтва, навчити їх розуміти та любити музику у всьому багатстві форм і жанрів, можна тільки на міцному фундаменті духовної, патріотичної й народної музики, класики та кращих творів сучасності. Дуже важливо виховувати в майбутніх вчителях музичного мистецтва доброту, щедрість душі, оптимістичне сприйняття життя, впевненість в собі, вміння насолоджуватись навколишнім світом.

Почуття патріотизму невід'ємно від почуття гордості за країну, місто, в якому ми живемо. Вірші, пісні, живописні полотна, кінофільми, присвячені Вітчизні, рідному краю, здібні викликати світлу радість, захоплення, породити глибоке почуття любові до її краси та величі. Коли молодь співає про маму, про Батьківщину, про мир, то розуміють: немає більш високої честі, ніж бути підданими своєї Вітчизни та відстоювати її велич, присвячувати їй працю, свої душі та найкращі пісні.

Список літератури:

1. Авдієвський А.Т. Формування особистості на ґрунті національно-культурного відродження. Мистецтво у школі. – К.: УДПУ, 1996. Вип. 1.
2. Крижко В.В. Антологія аксіологічної парадигми управління освітою. Підручник для студентів педагогічних університетів. – К.: Освіта України, 2005.

3. Масол Л.М. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах / Інформаційний збірник міністерства освіти і науки України. – 2004. – № 10. – С. 4–9. – Л. 1965.
4. Пігров К. Керування хором. – К.: Держвидав, 1962.
5. Ростовський О.Я. Педагогіка музичного сприймання / О.Я. Ростовський – К., 1997.
6. Сухомлинський В.О. Народження громадянина / В.О. Сухомлинський – К.: Рад. шк., 1970.
7. Шацкая В. Музыкально-эстетическое воспитание детей и юношества. – М.: Педагогика, 1975.

Ярошевская Л.В.

Николаевский национальный университет имени В.А. Сухомлинского

ВОКАЛЬНО-ХОРОВОЕ ИСПОЛНИТЕЛЬСТВО КАК СПОСОБ ФОРМИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНОГО СОЗНАНИЯ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ МУЗЫКАЛЬНОГО ИСКУССТВА

Аннотация

В статье освещены вопросы формирования национального сознания будущего учителя музыкального искусства в ВУЗ, ценностного отношения личности к обществу и государству. Раскрыто положительное влияние народной песни, духовного пения, песен военно-патриотического направления на формирование национального сознания студенческой молодежи на занятиях по вокально-хоровому исполнительству. Охарактеризовано моральную, эстетическую, гражданско-патриотическую воспитательную суть данных произведений, способствующих психофизиологическому, эмоциональному, интеллектуальному развитию студентов. Доказано важную роль программного репертуара, влияющий на формирование эстетического вкуса студенческой молодежи, их творческого, практического опыта, на понимание ими возможностей и особенностей вокально-хорового исполнительства.

Ключевые слова: вокально-хоровое исполнительство, национальное сознание, патриотическое воспитание, духовность, моральность, традиции, хоровое пение, образование.

Yaroshevskia L.V.

Mykolaiv V.O. Suhomlinsky National University

VOCAL AND CHORAL PERFORMANCE AS A METHOD OF NATIONAL CONSCIOUSNESS FORMING OF FUTURE MUSIC ART TEACHER

Summary

The article proves the relevance of the issue of national-patriotic work of the university, valuable attitude of the individual to society and the state. Revealed positive influence of patriotic education of future teachers of music in class on vocal and choral performance of traditional songs, spiritual songs, songs of military-patriotic. Characterized moral, aesthetic, civic and patriotic educational nature of these works. Show promoting their physiological, emotional, intellectual development of students. The successful solution of tasks of musical – aesthetical and artistic – creative development of children in a secondary school directly depends on the level of professional mastery, erudition and culture of the Music teacher.

Keywords: vocal and choral performance, national-patriotic education, civic values, spirituality, morality, tradition, choir, education.